

Nr 204.

Av herr **Kristensson**, om införande i reglementet för riksgäldskontoret av viss bestämmelse angående förfarandet vid upplåning inom landet.

I skrivelse till bankoutskottet av den 28 januari 1915 hava fullmäktige i riksgäldskontoret lämnat meddelande om träffat avtal med ett bankkonsortium angående försäljning av nominellt 35 millioner kronor i obligationer, vilken skrivelse bankoutskottet i ett den 12 februari dagtecknat memorial bringat till riksdagens kännedom.

Med anledning av denna under riksdagen inträffade händelse anholder jag jämlikt § 55 i riksdagsordningen få avlämna nedanstående motion.

Avtalet träffades med samma bankkonsortium, som övertog lånet å 30 miljoner kronor av den 12 oktober föregående år, eller Sveriges Riksbank, Stockholms Enskilda Bank, Skandinaviska Kreditaktiebolaget, Aktiebolaget Stockholms Handelsbank, Aktiebolaget Sveriges Privata Centralbank och Aktiebolaget Göteborgs Bank. I det första lånet var riksbankens andel 18 procent och i det senare 18 $\frac{1}{2}$ procent.

Kursen för lånet av den 12 oktober var 99 procent och räntan 5 procent för år. Riksbanken förband sig att belåna obligationerna till en kurs av 95 procent. Obligationerna fingo, i motsats till vad man på sina håll befarat, en strykande åtgång.

Den 7 januari i år sänkte riksbanken diskontot med $\frac{1}{2}$ procent, och från och med den 8 januari beviljades dessutom $\frac{1}{2}$ procents nedsättning vid rediskontering av växlar på högst tre månader. Således 5 procents diskontering för privatbankernas ifrågavarande växlar. En viss lättnad syntes ha inträtt på penningmarknaden. Man kunde då förväntat något gynnsammare villkor än dem för oktoberlånet, då staten nu vid en sådan tidpunkt måste upplägga ett nytt lån. Så blev

Bihang till riksdagens protokoll 1915. 4 saml. 98 häft. (Nr 204.)

icke förhållandet. Privatbankerna fordrade den 14 januari ännu hårdare villkor än den 12 oktober. Trots att fem procents räntefot bibehölls, sänktes kursen till 98 $\frac{1}{2}$ procent. Lånet fulltecknades ett par timmar efter framläggandet och emitterades liksom det första till pari. Sparbanker i landsorten ha måst betala överkurs för att komma i besittning av dessa begärliga statspapper. Det bör även omnämnas, att riksbanken jämväl förband sig att belåna dessa obligationer till en kurs av 95 procent.

Jag tror mig veta, att fordran framställdes vid förhandlingarna med bankkonsortiet om januarilånet, att riksgäldskontoret skulle få deltaga som participant i lånet med 5,000,000 kronor, men denna fordran avvisades med bestämdhet av privatbankerna. Man ville icke på det hållet veta av att riksgäldskontoret självt trädde i direkt förbindelse med allmänheten. Efter många om och men medgav man i stället, att lånets totalsumma finge höjas från vad förut varit påtänkt med fem miljoner kronor till nominellt 35 miljoner kronor.

Jag vill icke frambära något klander varken mot fullmäktige i riksgäldskontoret eller i riksbanken för att lånet, trots allt, ändå ordnades på sätt som skett. Läget var sådant, att staten måste skyndsamt få in ett stort belopp. Något utländskt lån stod icke att uppbringa till rimligt pris. Man hade icke heller *tid* att organisera upptagandet genom statens egna organ, och situationen tillät icke riskerandet av ett misslyckande.

Förmodligen blir staten tvungen att under de närmaste åren anlita den inhemska marknaden för det huvudsakligaste av sitt lånebehov. Den frågan inställer sig då, om inte staten för framtiden själv genom sina egna organ och utan anlitan av privatbankerna som mellanhänder kunde placera sina lån. För den tjänst, som privatbankerna i detta fall gjort staten, ha de låtit betala sig med ganska ansenliga summor. Kapitalrabatten för oktoberlånet var för riksbankens del 54,000 och för privatbankernas 246,000 kronor och för oktoberlånet respektive 97,125 och 427,875 kronor. Allt om allt har riksgäldskontoret för båda lånen till privatbankerna i provision måst avstå 673,875 kronor. Det kan visserligen med rätta invändas, att bankkonsortiet åtog sig en viss risk, men man måste väl också taga med i räkningen, att något avseende vid bedömande av riskens storlek bör fästas vid det sakförhållandet, att riksbanken belånade obligationerna till 95 procents kurs.

I tider som dem vi nu genomleva måste staten på alla områden iakttaga en stor förtänksamhet i fråga om sina utgiftsposter. Därest

man på denna punkt för framtiden kunde ordna det på ett för staten förmånligare sätt, så vore mycket vunnet.

Teoretiskt synes detta möjligt. Staten torde icke sakna resurser för en direkt kommunikering med allmänheten. På 25 platser i landsorten har riksbanken egna avdelningskontor. I praktiskt taget varje län kan allmänheten vända sig till ett riksbankskontor för inköp av obligationer, då sådana försäljas av banken.

Dessutom har staten i sina postkontor eller postsparbankskontor organ, som skulle kunna tagas i bruk för ändamålet. Man är redan inne på den vägen. I postsparbankslokalerna finnas upphängda plakat om försäljning efter rekvisition av 3,6 procents obligationerna »till av riksgäldskontoret bestämd kurs». Men hela affären torde i det närmaste ha inskränkt sig till upphängandet av dessa plakat. På många år har ingen enda obligation försålts genom nämnda anstalter. Orsaken härtill är lätt funnen. Intet meddelande om kursen synes ha lämuats. Ingen annan reklam än plakatupphängningen känner jag för min del till. Allmänheten har fäst sig vid att räntan är blott 3,6 procent och därmed punkt och icke reflekterat över att kursen varit mycket under pari eller som för närvarande 74 procent. Hade genom postkontoren fem procents obligationer till pari försålts, så torde efterfrågan blivit en annan. Därest man dessutom lämnat klara meddelanden om, att dessa obligationer vid behov lätt kunde förvandlas i rena pengar genom belåning i riksbanken till så hög kurs, att man för en obligation å 100 kronor finge låna 95 kronor, så hade den stora allmänheten säkerligen kommit underfund med, att en sådan penningplacering är förmånligare än exempelvis 4 procent på sparkasseräkning i en affärsbank.

Ett ytterligare skäl till att försöket med 3,6 procents obligationerna misslyckats torde vara att söka i valören å obligationerna. Dessa lyda å 10,000, 5,000, 1,000, 500 och 360 kronor. Det lägsta beloppet är nog för högt tilltaget. I de båda senaste statslåneemissionerna har man tagit med obligationer å 100 kronor, och om än dessa icke kommit till användning i så stora poster, som man kunnat förmoda, så torde skälet härtill vara att söka i *formen* för lånets placering. Man sökte icke och fick ej heller det egentliga småfolket till köpare.

I 13 § i sparbankslagen stadgas, att »av sparbankernas tillgångar skall ett belopp, motsvarande minst en tiondedel av insättarnas behållning enligt senaste bokslut, redovisas i värdehandlingar, vilka kunna med lätthet förvandlas i penningar, såsom *statens*, allmänna hypoteksbankens eller andra fullgoda *obligationer* — — —.» Erfarenheten från de båda senaste statslånen torde ha givit vid handen, att sparbankerna

livligt efterfrågat dessa obligationer. Men det förefaller den oinvidde något egendomligt, att ett konsortium av enskilda affärsbanker under normala tider skall behöva anlitas som mäklare mellan statsorganen och sparbankerna. Borde icke exempelvis ett från riksgäldsfullmäktige utsänt, lämpligt avfattat cirkulär till varje sparbank i riket kunna göra samma nytta? Naturligtvis finge det ordnas så, att sparbanksstyrelserna finge tid till att sammanträda och fatta beslut och även tid till att ordna med inbetalningarna utan störande inverknings på sparbankernas övriga förbindelser.

Ej heller synes det nödvändigt för de stora livförsäkringsbolagen, pensionskassorna, de rika dalasocknerna m. fl. institutioner att genom ett enskilt bankkonsortium förskaffa sig statsobligationer. Åtminstone har jag ej ännu sett något bärande skäl framföras för att mellanhandssystemet i dessa fall är nödvändigt.

Teoretiskt tycks det alltså finnas möjligheter för staten att såväl kunna komma i direkt förbindelse med det egentliga småfolket som ock med kapitalrika inrättningar av allehanda slag. Det är möjligt att svårigheter ändå möta. Otänkbart är icke att ett nytt sådant statslån, som tages inom landet utan förmedling av privatbankerna, kan komma att motarbetas av dessa. Om än icke öppet så dock i tysthet kunna de måhända åstadkomma en viss effekt. De kunna nämligen, då de lämna råd åt sina klienter vid penningplaceringar, systematiskt förorda andra obligationer än statens. Huruvida deras makt kan vara tillräcklig att förorsaka ett misslyckande för ett ifrågasatt på direkt väg upptaget statslån, tillåter jag mig ej att kunna bedöma, lika litet som jag kan bedöma, huruvida privatbankerna ens skulle *vilja* uppträda på ett sådant opatriotiskt sätt. Men nog torde staten icke vara i saknad av medel att förhindra en dylik plan, om den framkomme. Ett av de enklaste och måhända effektivaste vore en väl ordnad och planmässig tidningsannonsering. En sådan stannade vid mycket blygsamma siffror i förhållande till den kapitalrabatt, som privatbankerna betingat sig. Fullmäktige i riksgäldskontoret och i riksbanken torde emellertid bäst kunna bedöma, i vad mån svårigheter av nu nämnt eller andra slag kunna vara tillfinnandes. Ett absolut förbud för anlitage av privatbankerna som mellanhänder torde därför icke böra stadgas, och ett sådant är säkerligen ej heller behövt. Om riksdagen nämligen fastslår, att inhemsk upplåning helst bör ske med enbart anlitage av statens egna organ, så finnes ingen anledning tro annat än att fullmäktige, så långt det är dem möjligt, skola söka realisera en sådan riksdagens önskan.

Det är möjligt att riksgäldskontoret och riksbanken icke äro fullt

rustade för ifrågasatta uppgift. Men om, som väl kan antages, riksbanken komme att åtaga sig det mesta bestyret, synes några åtgärder från riksdagens sida icke behöva vidtagas, och detta så mycket mindre som riksbanksledningen äger över stat anställa nödig personal och fullmäktige i riksgäldskontoret icke torde underlåta att göra framställning i berörda syfte till riksdagen, därest så skulle erfordras.

Ett stadgande av den art som antytts torde lämpligen kunna ske genom tillägg av ett nytt moment till § 12 i senaste reglemente för riksgäldskontoret. Jag har sökt giva yrkandet en sådan form, att fullmäktige bindas minsta möjligt.

På grund av det anförda hemställes,

att riksdagen måtte besluta i nästkommande reglemente för riksgäldskontoret tillfoga följande bestämmelse:

Vid upplåning inom landet bör förmedling av enskilda penningeinrättringar undvikas, om sådant utan väsentlig svårighet låter sig göra.

Hemställes till bankoutskottet vidtaga möjligen erforderlig omformulering.

Stockholm den 10 mars 1915.

Emil Kristensson.
